

БАЛЬНИЙ ТАНЕЦЬ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Статтю присвячено питанню історичного розвитку бального танцю в системі освіти та естетичного виховання. В статті проаналізовано погляди науковців на питання естетичного виховання мистецтвом, розглянуто накази, положення та постанови, які дали поштовх для розвитку та розповсюдження бальної хореографії у Радянській Україні, адже діяльність у сфері естетичного виховання має власну передісторію так, як дефіцит інтелігентності минулої епохи сприяв презентації означених питань організацією художнього виховання в загальноосвітніх школах.

Постановка проблеми. Історико-мистецькі процеси сприяють динаміці взаємодії бального танцю і виховної компоненти особистості в історико-мистецькому середовищі. Естетичне виховання є предметом пильної уваги держави та об'єктом наукових досліджень.

Мистецтво (у нашому дослідженні бальний танець) у всіх своїх формах і проявах реалізує функції естетичного виховання через: розвиток емоційно-логічного сприйняття навколишньої дійсності; формування естетичних смаків, ідеалів, поглядів, переконань, естетичного ставлення до явищ і предметів навколишньої дійсності; стимулювання пізнавальної активності та самостійності, розвиток творчих здібностей та вмінь; пробудження здатності відчувати настрій, інтереси, потреби і бажання інших; формування уміння втілювати та передавати художній образ, задум у продуктах творчої діяльності; розвиток здатності особистості до сприйняття цілісної картини світу, прагнення до збереження, відтворення та примноження культурної спадщини українського народу та світу загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті забезпечення виховного впливу на особистість викликають інтерес праці та практичні здобутки польських учених і педагогів І. Войнер, С. Оссовського, Х. Радлінської, Б. Суходольського, С. Шумана.

Метою статті є аналіз історичного розвитку бального танцю в системі освіти та естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Так, Б. Суходольський, вважав, що мистецтво має бути вплетене у щоденне творче, змістовне та аксіологічно спрямоване життя. За таких умов воно здійснює процес самореалізації особистості, визначаючи зв'язок естетичних переживань людини з працею, сенсом життя, поглядами і переконаннями.

Автор виокремив три виховні функції мистецтва: *гносеологічну*, яка робить можливим багатостороннє і глибоке пізнання навколишнього середовища, свого місця і ролі в ньому; *рекомпенсаційну*, що заповнює пустоти у повсякденному житті через реалізацію здібностей і можливостей у художньо-творчій діяльності; *емоційну вразливість*, котра реалізується через вплив на емоції і почуття людини, змушуючи її замислитися над проблемами, змістом і сенсом життя [1: 29-32].

Свої думки з приводу естетичного виховання висловлював С. Оссовський, який вважав, що мистецтво треба використовувати для формування позитивних якостей і переконань особистості.

Роль мистецтва у вихованні особистості автор пов'язує з такими наслідками його впливу, як: очищувальна (катарсична) дія естетичних вражень на свідомість, внутрішній світ людини; цілеспрямоване формування культури співжиття; розвиток чуттєвої вразливості через зв'язок із художнім образом, дією; формування власної творчої позиції не лише у виконавця, а й у глядача [2: 161]. Психологічний підхід до проблеми виховного значення мистецтва запропонував С. Шуман, який обґрунтував роль естетичного виховання у підготовці до участі в художній діяльності. Оперуючи поняттям "виховання через мистецтво", він проаналізував виховний вплив музичного, художнього мистецтва, виокремив різноманітні форми взаємодії особистості з мистецтвом. Термін "виховання" учений ідентифікував із поняттям "залучення", вважаючи, що мистецтво пов'язане з культурною політикою та діяльністю закладів культури [1: 8-30].

Розвиток теорії і практики естетичного виховання засобами мистецтва пов'язаний з діяльністю Ірени Войнер, яка пропонує його реалізацію через міждисциплінарну взаємодію педагогіки, естетики, психології і теорії культури. І. Войнер розглядає естетичне виховання як освітню орієнтацію, результатом якої є конгломерат естетичних цінностей. На думку автора, такий підхід уможливить не лише розвиток естетичних смаків, почуттів, а й сприятиме формуванню моральної вихованості особистості [3: 23].

Нині стає актуальним так званий інтегрований підхід, який пропонує особливий шлях до розуміння мистецького твору. На відміну від традиційного, він призводить до розширеного естетичного переживання, що охоплює спектр думок, емоцій і почуттів.

Прихильники цієї теорії вважають, що інтеграція різних видів мистецтва допомагає глибше усвідомити сутність як кожного з них окремо, так і взаємозв'язків між ними.

Діяльність у сфері естетичного виховання має власну передісторію. Дефіцит інтелігентності минулої епохи сприяв презентації означених питань організацією художнього виховання в загальноосвітніх школах.

До початку 30-х років ХХ століття системи масового навчання бальними танцями не існувало. Розповсюдження та популяризація танців відбувалися безпосередньо в ході проведення вечорів відпочинку. Гуртки та секції художнього руху займалися підготовкою програм для демонстраційного показу. Процесом навчання займалися приватні танцкласи. З 30-х років масове навчання бальними танцями відбувалося в школах та гуртках, які діяли в парках культури та відпочинку трудящих [1].

Тому українська республіканська секція художнього руху, як і секції художнього руху інших Радянських республік, спрямовують свою роботу на створення нових масових танців.

Визначення рівня, стану, й, відповідно, упорядкування балансу художньо-естетичного виховання були прерогативою Міністерства освіти УРСР. У 50-тих роках в актах перевірки було зазначено, що стан і організація художнього виховання у школах України мають істотні недоліки. Тому, з метою підсилення ідейного рівня художнього виховання й узагальнення досвіду по вихованню дітей засобами художньої творчості Міністерство освіти УРСР видає наказ № 458 проведи у липні 1956 року Республіканську олімпіаду з художньої самодіяльності учнів шкіл України. В лютому-березні 1956 року необхідно було проведи шкільні, а в час весняних канікул – районні олімпіади художньої самодіяльності учнів, у червні – обласні [4].

На підставі даного наказу виходить положення про проведення шкільних, районних, міських та обласних олімпіад дитячої творчості та художньої самодіяльності учнів шкіл УРСР.

У наказі зазначено, що репертуар має відповідати віковим особливостям дітей. В його основу доцільно включити танці-ігри, хороводи, а музичним супроводом мають стати кращі зразки класичної спадщини радянських композиторів.

У підсумках Республіканської олімпіади художньої самодіяльності учнів шкіл Української РСР колегія Міністерства освіти зазначила, що в розвитку дитячої художньої самодіяльності є певні досягнення. З'явилися нові форми дитячого самодіяльного мистецтва, але в репертуарі ще замало музичних творів композиторів України в хореографічному жанрі. Всі ці зауваження були аргументовані в Наказі Міністерства освіти УРСР № 486 від 27.10.1956 року [5].

Республіканський комітет художнього виховання дітей Міністерства освіти УРСР у 1963 році розглянув питання про організацію у школах занять з бального танцю. Комітет дійшов висновків, що естетичне виховання українських школярів засобами танцювального мистецтва здійснюється не лише в хореографічних гуртках, а й в гуртках бального танцю. Тому, в 1958 році для проведення олімпіад художньої самодіяльності учнів шкіл відповідною настановою "Вказівки про проведення олімпіад художньої самодіяльності учнів шкіл УРСР у 1958 р." (№ 21-в від 21 січня 1958 р.) рекомендується включати до репертуару хореографічних колективів бальні танці в сценічній обробці [4: 17].

Із середини 60-тих років особливо в молоді різко зростає інтерес до західної танцювальної культури. Видається ряд збірників з описами західних танців і навіть деяких інструкцій – методичний матеріал, рекомендований на допомогу організаторам вечорів [4].

Республіканський комітет художнього виховання дітей Міністерства освіти УРСР у 1963 році розглянув питання про організацію у школах занять із бального танцю. Комітет дійшов висновків, що естетичне виховання українських школярів засобами танцювального мистецтва здійснюється не просто в хореографічних гуртках, а в гуртках бального танцю.

Бальні танці, які у своїй основі мають народне танцювальне мистецтво, відображають найкращі риси народного характеру. В процесі занять бальними танцями в учнів формується почуття прекрасного та виробляється фізична краса. Діти набувають стрункої осанки, починають легко, вільно рухатися; у них зростає культура поведінки, вони уважніше й чемніше ставляться до своїх однолітків; об'єднані спільністю інтересів, вони почувають себе членами одного колективу. Між дівчатками і хлопчиками, в яких в молодшому віці іноді проявляється не зовсім доброзичливе ставлення один до одного, поступово складаються прості і дружні взаємини. Ріст культури поведінки проявляється не лише під час занять, а й в побуті [6].

На заняттях бальним танцем корисні навички набуваються легко і природно. Учні старанніше стежать за своїм зовнішнім виглядом, стають охайними, акуратними. Заняття бальними танцями особливо велике значення мають для дітей з фізичними вадами (згорбленість, хода з піднятими плечима, опущеною головою, звичка ставити ноги носками всередину та ін.). В процесі занять діти позбуваються цих вад.

Бальний танець є визначним засобом організації культурного дозвілля школярів. Відсутність занять з бального танцю в школах негативно позначається на шкільних святах і вечорах, які часто проходять мляво, без позитивних емоцій. Танцюють більше дівчатка, а хлопчики (за деяким винятком) є пасивними глядачами.

Обласні управління освіти спрямовували роботу по естетичному вихованню в обов'язковому порядку. Для того, щоб танець увійшов до кожної школи, до кожного класу, зайняв належне місце в естетичному вихованні учнів, у школах стали проводити заняття з бального танцю з усіма фізично здоровими дітьми, доручаючи цю справу виключно фахівцям або учителям та піонервожатим, які мають певну підготовку.

Міністерство фінансів УРСР службовим розпорядженням № 6 від 16 січня 1963 року дозволило створювати хореографічні гуртки в школах республіки за рахунок батьків [4: 19].

На думку керівництва це мало допомогти поставити хореографічне мистецтво в школах на відповідний рівень і тим сприяти поліпшенню естетичного виховання учнів.

30 вересня 1963 року заступником міністра освіти УРСР П. Миргородським було затверджено "Положення про роботу хореографічних гуртків (бального танцю) у початкових, восьмирічних і середніх школах УРСР" [4: 19].

Даним положенням регулювалась робота керівника та акомпаніатора, кількість учнів у групах, тривалість занять тощо.

У 1966 році виходить Методичний лист Міністерства освіти України "Основні вимоги до естетичного виховання в школах та позашкільних закладах України". Згідно цього листа основні вимоги до роботи хореографічних гуртків: а) включення в програму занять вправ класичного і характерного тренажу; б) в основу репертуару беруться народні танці, масові та бальні танці, з врахуванням вікових особливостей дітей та їх виконавської можливості.

Запровадження вивчення бальних і масових танців у школах республіки мало на меті: навчити учнів правильно і красиво танцювати як традиційні бальні танці, так і нові, радянські бальні танці, з тим, щоб протидіяти впливові на дітей низькопробних західних танців, прищепити дітям культуру поведінки в колективі і сприяти встановленню між учнями простих і ввічливих взаємовідносин.

З метою поліпшення естетично-виховної роботи засобами хореографічного мистецтва, а також популяризації бальних танців у школах та позашкільних закладах згідно з положенням, виданим Республіканським учбово-методичним кабінетом художнього виховання дітей Міністерства освіти УРСР від 22 грудня 1966 року, в областях республіки пройшли конкурси "На краще виконання бального танцю". Проведені обласні конкурси свідчили про широке зростання активності учнів у вивченні бального танцю в школі.

Згідно рішення ВЦРПС (Всесоюдної Центральної Ради Професійних Спілок) та колегії Міністерства культури СРСР в період з серпня 1971 року по липень 1972 року проводився Всесоюзний конкурс виконавців бальних танців.

Всесоюзний конкурс сприяв створенню нових гуртків, шкіл та студій бального танцю та подальшому розвитку радянської школи бального танцю. В ході конкурсу було створено близько 100 нових бальних танців, у своїй більшості основані на національних традиціях. Серед українських нових бальних танців були "Ятраночка", "Славутиянка", "Український ліричний" [5].

3 січня 1975 року затверджене Міністерством освіти УРСР та погоджене з Міністерством фінансів УРСР виходить Положення "про платні гуртки музичного виховання та хореографічні гуртки при початкових, восьмирічних і середніх загальноосвітніх школах Української РСР". Гуртки музичного виховання та хореографічні гуртки при початкових, восьмирічних і середніх загальноосвітніх школах організовуються за бажанням батьків і на основі повної самооплатності. Як і раніше гурткам бального танцю пропонується займатись один раз на тиждень 45 хвилин [4: 17]. Керівники шкіл користувались цим положенням до кінця 80-их років.

Після IV Міжнародного конкурсу виконавців бальних танців соціалістичних країн, який відбувся у грудні 1979 року в Москві, в Україні активізувалась робота установ культури, освіти, профспілкових та комсомольських організацій по розвитку гуртків, студій та шкіл масового навчання бальному танцю, пропагуючи високу культуру їх виконання. Ще активніше проводилась робота по створенню радянських бальних танців на національній основі та їх впровадження в репертуар ансамблів та окремих виконавців. Але в деяких містах УРСР, порушуючи порядок, встановлений постановою секретаріату ВЦРПС, колегії Міністерства культури СРСР та секретаріату ЦК ВЛКСМ, без погодження з керівними органами культури проводились всесоюзні та міжнародні конкурси [5].

В постанові колегії Міністерства культури СРСР № 118 від 4 червня 1980 зазначено, що в Севастополі, усупереч вимогам, організовувались турніри спортивних (бальних) танців за системою "міжнародного стандарту". На конкурсах у виступах пар виконувались сторонні мистецтву бального танцю спортивні трюки та елементи. Не завжди костюми виконавців відповідали доладному смаку та прийнятним етичним нормам. Часто конкурси супроводжувались фонограмами не кращих музичних творів західних композиторів, а в програмі були відсутні радянські бальні танці. На підставі вищезазначеного Колегія Міністерства культури СРСР у постанові зазначила, що є нагальна необхідність щодо чіткого виконання необхідних заходів, які спрямовані на усунення певних недоліків, відкриття відділення по підготовці балетмейстерів та викладачів вищої кваліфікації по бальним танцям при Державному інституті театрального мистецтва ім. А. В. Луначарського, періодично проведення всесоюзних конкурсів національних бальних танців (конкурси виконавців та конкурси по створенню нових танців) [2].

Бальні танці як вид діяльності змагання, як вид спорту стали популяризувати з 1974 року. Тоді зародилася тісна співпраця танцюристів і керівників ансамблів і студій бального танцю із спорткомітетом Радянського союзу. В результаті цього в 1976 році була прийнята спортивна

класифікація бальних танців. Однією з обов'язкових умов проведення конкурсів було включення в програму вітчизняних танців. Згодом бальні танці репресували – заборону аргументували: "бальні танці" є "не тією ідеологією, яка потрібна трудящим, молодим будівничим комунізму". Таким чином, бальні танці пішли в підпілля. Під різними назвами проводилися конкурси, семінари, дещо повільно, порівняно із Заходом, але розвиток жанру продовжувався.

Вісімдесяті роки перебудови сприяли відновленню танцювального спорту на основі бальних танців. З 1988 року радянські бальники почали співпрацювати з ICAD (Міжнародною Радою танцюристів аматорів), а в 1989 році відбувся спільний міжнародний турнір. У Швейцарії відбулися Щорічні Генеральні збори ICAD, на якому і було вирішено прийняти в члени Президії представника від СРСР. ICAD потрібно було щонайшвидше добитися свого визнання в Міжнародному Олімпійському Комітеті, а для цього однією з умов була наявність широкої "географії" країн-членів, у тому числі і СРСР.

У 1988 році пройшла конференція громадської організації АБТ (Асоціація бального танцю СРСР) під егідою Міністерства культури СРСР.

У 1989 році АБТ увійшла до всесвітньої громадської організації танцюристів-любителів ICAD, яка в 1990 році була перейменована в Міжнародну федерацію танцювального спорту [1: 39].

Руйнування радянської системи дала поштовх динаміці розвитку бальної хореографії – танець входить в спортивний простір. Спортивний бальний танець розвивається за єдиною міжнародною програмою, яка складається з 5-ти європейських танців (Повільний вальс, Танго, Віденський вальс, Квікстеп та Повільний фокстрот) та 5-ти латиноамериканських (Самба, Ча-ча-ча, Румба, Джайв, Посадобль).

Сьогодні бальний танець – авторитетний вид спорту та мистецтва. Гуртки, школи, студії, клуби бального танцю займаються в загальноосвітніх школах (в позаурочний час), позашкільних навчальних закладах, палацах культури, центрах художньої творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Suchodolski B. Wspolczesne problemy wychowanie estetycznego / B. Suchodolski // Wychowanie przez sztuke / [wybor. wstep i red I.Wojnar]. – Warszawa, 1965. – S. 29–32.
2. Przy chodzinka-Kaciczak M. Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – wspolczesnosc / Przy chodzinka-Kaciczak M. – Warszawa : WsiP, 1979. – 161 s.
3. Wojnar Irena. Wychowanie estetyczne – wyczowanie czlowieka / Irena Wojnar // Edukacja estetyczna w perspektywie przemislnej szkoły wspulczesnej / [pod red. A. Dialkowskiego]. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 1997. – 23 s.
4. Збірка наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – К., 1956–1972.
5. Из Постановления секретариата ВЦСПС, коллегии Министерства СССР и Секретариата ЦК ВЛКСМ. Протокол № 35, II. 61. Об итогах Всесоюзного конкурса исполнителей бальных танцев и мерах по дальнейшему развитию массовой бытовой хореографии, 1972 г.
6. Ритми. Збірник бальних танців. Випуск I / [упоряд. : В. В. Островський, В. М. Михайлов]. – К., 1969. – 79 с.
7. Постановление коллегии Министерства культуры СССР № 118 от 4 июня 1980 г. Об итогах участия советских исполнителей в IV Международном конкурсе бальных танцев социалистических стран и мерах по дальнейшему развитию бальной хореографии, повышению массовой танцевальной культуры в стране. – М., 1980.
8. Ритми. Збірник бальних танців. Випуск II / [упоряд. : В. В. Островський, В. М. Михайлов]. – К., 1969. – 84 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Suchodolski B. Wspolczesne problemy wychowanie estetycznego / B. Suchodolski // Wychowanie przez sztuke / [wybor. wstep i red I.Wojnar]. – Warszawa, 1965. – S. 29–32.
2. Przy chodzinka-Kaciczak M. Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – wspolczesnosc / Przy chodzinka-Kaciczak M. – Warszawa : WsiP, 1979. – 161 s.
3. Wojnar Irena. Wychowanie estetyczne – wyczowanie czlowieka / Irena Wojnar // Edukacja estetyczna w perspektywie przemislnej szkoły wspulczesnej / [pod red. A. Dialkowskiego]. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 1997. – 23 s.
4. Zbirka nakaziv ta rozporiadzen' Ministerstva osvity URSS [Collection of Orders and Instructions of the Ministry of Education of the USSR]. – K., 1956–1972.
5. Iz Postanovleniia sekretariata VTSSPS, kollegii Ministerstva SSSR i Sekretariata TSK VLKSM. Protokol № 35, II. 61. Ob itogakh Vsesouznogo konkursa ispolnitelei bal'nykh tantsev i merakh po dal'neishemu razvitiuu massovoi bytovoi khoreografii, 1972 [The Resolution of the Secretariat of the All-Soviet Union and the Board of the Ministry of the Secretariat of the Central Committee of Komsomol. The Order № 35, II. 61. On the Results of the All-Union Competition of the Ballroom Dancers and Measures for Further Development of the Mass Consumer Choreography, 1972].
6. Rytmy. Zbirnyk bal'nykh tantsiv. Vypusk I [Rhythms. Collection of Ballroom Dancing. Issue I] / [uporyad. : V. V. Ostrov's'kyi, V. M. Mykhailov]. – K., 1969. – 79 s.
7. Postanovlenie kollegii Ministerstva kul'tury SSSR № 118 ot 4 iyunia 1980 g. Ob itogakh uchastiiia sovetskikh ispolnitelei v IV Mezhdunarodnom konkurse bal'nykh tantsev v sotsialisticheskikh stranakh i merakh po dal'neishemu razvitiuu bal'noi khoreografii, povysheniuiu massovoi tantseval'noi kul'tury v strane [Resolution of the Board of the Ministry of Culture of the USSR № 118 from the 4 June 1980. On the Outcome of the Participation of Soviet Artists in the IV International Competition of the Ballroom Dancers of the Socialistic Countries and

Measures on Further Ballroom Choreography Development, the Advance of the Mass Dancing Culture in the Country]. – М., 1980.

8. Ритми. Zbirnyk bal'nykh tantsiv. Vypusk II [Rhythms. Collection of Ballroom Dancing. Issue II] / [uporyad. : V.V.Ostrov's'kyi, V. M. Mykhailov]. – К., 1969. – 84 s.

Матеріал надійшов до редакції 02.04. 2013 р.

Терещенко Н. В. Бальний танець в системі освіти та естетичного виховання.

Статья посвящена вопросу исторического развития бального танца в системе образования и эстетического воспитания. В статье анализируются взгляды научных работников на вопрос эстетического воспитания искусством, рассматриваются приказы, положения и постановления, которые дали толчок для развития и распространения бальной хореографии в Советской Украине, ведь деятельность в сфере эстетического воспитания имеет собственную предысторию, так как дефицит интеллигентности прошлой эпохи способствовал презентации отмеченных вопросов организацией художественного воспитания в общеобразовательных школах.

Tereshchenko N. V. The Ballroom Dance in the System of Education and Aesthetical Upbringing.

The article is devoted to the question of the historical development of the ballroom dance in the system of education and aesthetical education. In the article the researches' books are analyzed on the question of the aesthetics education by art, the orders, position and decisions which have given the shove for the development and distribution of the ball choreography in the Soviet Ukraine, are examined, in fact the activity in the field of aesthetics education has its own prehistory, so the intelligentsia's lack of the past epoch has been instrumental in the presentation of the noted questions by the organization of the artistic education at general schools.